

Лекційно-семінарський курс “Основи теорії мовної комунікації” входить до циклу фундаментальних дисциплін з іноземної філології, читається після курсу основ мовознавства, є його логічним продовженням і розвитком і має на меті формування у студентів системи сучасних прагмалінгвістичних знань про структуру, закономірності та найважливіші аспекти мовної (в тому числі міжкультурної) комунікації, вмінь використовувати набуті знання у практиці іншомовного спілкування, перекладу і у науковому аналізі мовленнєвої взаємодії. Теоретичний курс складається з тем: “Структура теорії мовної комунікації та її понятійний апарат”, “Одиниці мовленнєвої комунікації”, “Принципи і закономірності діалогічної взаємодії”, “Універсальні і етноспецифічні аспекти мовного спілкування та бар’єри міжкультурної комунікації”, “Перлокутивний і аллокутивний аспекти мовної комунікації”, “Комунікативні хиби та невдачі”, “Мовне спілкування у європейській культурі”, “Продукування і сприйняття мовлення у спілкуванні”. Семінарський курс складається з тем, половина з яких розширює та закріплює лекційний матеріал, а друга половина присвячена вивченню і обговоренню найновішої актуальної наукової літератури з теорії мовного спілкування, лінгвопрагматики та риторики.

Програма курсу:

1. Теорія мовної комунікації як наука і навчальна дисципліна. Сутність, категорії мовної комунікації та її взаємозв’язки з іншими галузями знань, предмет і завдання теорії мовної комунікації, методи теорії мовної комунікації. Спілкування як діяльність, типи спілкування, основні закони спілкування, особливості між особистісного спілкування, тенденції розвитку сучасного спілкування, моделі комунікації. Елементарні компоненти і засоби комунікації, канали комунікації, комунікативний шум, вербальні компоненти спілкування, невербальні компоненти спілкування, ситуативний контекст спілкування, зворотний зв’язок комунікації.

2. Класифікація форм мовного спілкування. Діалог і його організація. Організація полілогу. Породження мовлення як процес. Моделі, етапи і рівні породження мовлення. Проблеми, пов’язані з процесом сприйняття мовлення. Слухання і його роль у комунікації. Сутність комунікативного акту. Прагматичні аспекти комунікації. Компоненти комунікативного акту, пов’язані з учасниками спілкування. Гендерні аспекти спілкування. Комунікативні інтенції, стратегії мовленнєвого спілкування. Мовна і комунікативна компетенція. Комунікативний кодекс.

3. Дискурс як процес і найзагальніша категорія організації мовного коду в спілкуванні. Типи дискурсів. Текст як результат і одиниця комунікації. Текст і дискурс. Типологія текстів. Інформація в дискурсах і текстах. Мовленнєвий акт у структурі повідомлення. Перформативи і константиви. Імплікації та імплікатури дискурсу. Непрямий мовленнєвий акт. Імпліцитна інформація в комунікативних актах. Зіставлення пресу позицій та інших типів імпліцитної інформації. Стиль спілкування. Мовна особистість у комунікації.

Усне і писемне спілкування. Функціональний стиль мовлення. Комунікативно-риторичні якості мовлення. Етикет мовленнєвого спілкування. Регістр як категорія комунікації.

Теорія мовної комунікації досліджує загальні закономірності спілкування людей за допомогою природної мови, організацію засобів мовного коду та інших семіотичних (знакових) систем у процесах комунікативної взаємодії особистостей, вплив на засоби мови психічних, соціальних, когнітивних, культурних та інших чинників, а також різноманітних ситуативних складових комунікації. Теорія мовної комунікації – це розділ і водночас новий напрям сучасної науки про мову, предметом якого є процеси спілкування людей з використанням живої природної мови, а також з урахуванням усіх наявних складових комунікації (фізичних, фізіологічних, психологічних, соціальних, контекстних, ситуативних та ін.).

Базові категорії теорії мовної комунікації

Базові категорії			
Комунікація, спілкування, інтеракція, трансакція, комунікативна дія, комунікативний акт, комунікативна діяльність, мовлення, мовленнєва діяльність, інформація, значення, комунікативна ситуація, комунікативний смисл, комунікативний ефект, комунікативна невдача, комунікативні девіації, мова, мовний код, вербальні й невербальні засоби спілкування, комунікативна інтенція, повідомлення, мовленнєвий акт, іллокутивна сила, перформатив, констатив, асерція, пресу позиція, комунікативний шум, комунікативний паспорт мовця та ін.			
Категорії організації спілкування Міжособистісне спілкування, групове спілкування, масове спілкування, закони спілкування, моделі комунікації, компоненти комунікації, засоби комунікації, канали	Категорії організації мовного коду Дискурс, текст, засоби зв'язності текстів, текстова (дискурсивна) ін-формація, асерція, пресупозиція, мовленнєвий жанр, мовленнєвий акт, типи мовленнєвих актів, повідомлення, локуція,	Категорії зовнішніх впливів на спілкування Регістр спілкування, тональність спілкування, атмосфера спілкування, стиль спілкування, ідіостиль, мовна особистість, функціональний стиль, функціональний підстиль, риторика мовлення,	Категорії міжкультурної комунікації Національна (етнічна) культура, міжкультурна комунікація, соціалізація особистості, ідіоетнічна мова, рідна мова, чужа мова, стереотип мовлення, комунікативний стереотип, культурно-мовний

комунікації, канали комунікації, комунікативний шум, зворотний зв'язок у спілкуван- ні, діалог, монолог, полілог та ін.	іллокуція, перлокуція, перформатив, констатив, текстові імплікації, імплікатури дискурсу, підтекст та ін.	правильність мовлення, виразність мовлення, багатство мовлення та ін.	стереотип, мовні звички, комунікативне табу, мовне табу, девіації в міжкультурній комунікації та ін.
---	---	--	--

Прикладна сфера теорії мовної комунікації

Психотерапія, гіпноз, нейролінгвістичне програмування, менеджмент, публік рилейшнз, реклама, іміджмейкерство, маніпулятивні технології, культура мови, дискурс-аналіз, комунікативний тренінг, контент-аналіз, практичний аналіз комунікативних ситуацій та ін.

Предмет теорії мовної комунікації – це вивчення мови в реальних процесах спілкування (комунікації).

Завдання:

1) розв'язання нагальних наукових проблем, пов'язаних із формуванням знань про комунікативні процеси загалом, рух інформації в комунікації;

2) вивчення проблем організації засобів мови (мовного коду) у різноманітних типах спілкування, у динамічних комунікативних ситуаціях;

3) дослідження проблем між особистісних стосунків у спілкуванні, зокрема в екстремальних і конфліктних умовах, а також вивчення законів і правил кооперативного (безконфліктного) спілкування як в одномовному середовищі, так і в міжкультурній комунікації;

4) виявлення нових форм комунікативних (дискурсивних) практик, динаміки руху комунікативних потоків у сучасному суспільстві, специфіки спілкування з використанням нових комунікативних каналів, зокрема таких, як Інтернет, новітні телекомунікативні засоби тощо;

5) формування практичних навичок безконфліктного спілкування під час дискусій, ділових розмов, переговорів тощо; відпрацювання рекомендацій щодо досягнення високого рівня етики спілкування, культури мовлення загалом; уміння виявляти і нейтралізувати патогенні тексти і дискурси;

6) навчання практичному аналізу комунікативних ситуацій. Які мають місце в щоденному житті й зафіксовані в кращих зразках художньої літератури.

Методи теорії мовної комунікації:

1) семіотичний аналіз полягає в дослідженні різновидів комунікації з опертям на знакову (семіотичну) природу складників спілкування, особливостей їх поєднання в одиниці вищого рівня та використання людиною;

2) прагматичний аналіз полягає у вивченні людських вимірів комунікації, пов'язаності їх з мовними структурами (стратегії і тактики спілкування, оцінні аспекти людської взаємодії, закони, правила й конвенції спілкування тощо) (наприклад, класичні ідеї прагматики спілкування були висловлені у ХХ столітті у працях британських філософів-аналітиків і логіків Джона Остіна, Джона Серля, Пола-Герберта Грайса та ін.);

3) структурний аналіз полягає в дослідженні елементів кожного явища та їхніх зв'язків (структури), має за мету вивчення певного явища (зокрема, мови) як цілісної функціональної системи, елементи й частини якої співвіднесені й пов'язані суворими зв'язками (наприклад, використання структурного аналізу для вивчення будови казок російським літературознавцем Володимиром Проппом);

4) пропагандистський аналіз застосовується у дослідженні масової комунікації (газети, радіо, телебачення, реклама тощо) за схемою британських дослідників Дж. Джоветта і В. О'Доннела: ідеологія і мета пропагандистської кампанії, контекст здійснення пропаганди, ідентифікація пропагандиста, структура пропагандистської організації, цільова аудиторія, техніка використання засобів масової інформації, спеціальна техніка, реакція аудиторії на техніку впливу, контрпропаганда (якщо вона є), ефект та оцінки впливу пропаганди на аудиторію;

5) дискурс-аналіз має своєю метою вияв соціального контексту, що стоїть за усним чи писемним мовленням, дослідження взаємозв'язку між мовним кодом у спілкуванні та соціальними, психічними, психологічними, культурними процесами за допомогою методики аналізу побутового діалогу (або конwersаційного аналізу) та аналізу суміжних пар, тобто вивчення закономірностей уживання учасниками діалогу типових послідовностей реплік;

6) контент-аналіз – це сукупність методик і прийомів об'єктивного і кількісного опису змісту і правил комунікації, встановлення елементарної одиниці (слова як символу, теми, ідеї, характеру, типу, образу) та об'єктивні (кількісні) характеристики її функціонування у межах дискурсу (тексту);

7) трансакційний аналіз (запропонований американським психоаналітиком Еріком Берном) – це аналіз між особистісних стосунків з опертям на засоби мовного і паралінгвального (жести, міміка, постави тіла тощо) кодів, аналіз спілкування із врахуванням психологічних ігор, в яких виявляються “его-стани” мовців, та “сценаріїв”, відповідно до яких часто підсвідомо діють учасники спілкування.

Комунікація – це смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії; обмін інформацією в різноманітних процесах спілкування.

Функції спілкування:

контактна, інформаційна, спонукальна, координаційна, пізнавальна, емотивна, налагодження стосунків, впливова.

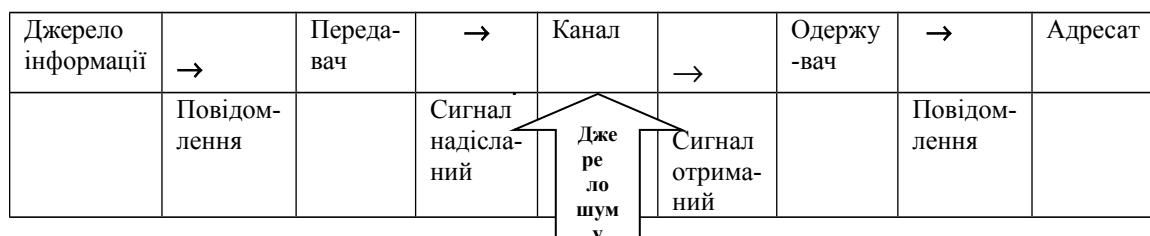
Співвідношення видів та рівнів комунікації:

Мікрокомунікація	Мідікомунікація	Макрокомунікація	Види комунікації Рівні комунікацій
	-	-	Міжособистісна комунікація
		-	Групова комунікація
			Масова комунікація

У межах соціальної психології виділяють типи спілкування з урахуванням соціальних характеристик його учасників. Ними можуть бути: індивіди (І), соціальні групи (Г) та масові сукупності людей (М). Види комунікативної діяльності, активними суб'єктами котрих виступають І або Г, або М, називають мікро комунікацією, мідіокомунікацією, макрокомунікацією. У межах цих типів комунікації спілкування може виявлятися як наслідування (н), діалог (д), управління (у).

Лінійні моделі комунікації, запропоновані американським вченим Г. Лассвеллом, американським дослідником з проблем комунікації та штучного інтелекту К.-Е. Шенноном, американським мовознавцем російського походження Р. Якобсоном, російським філологом, культурологом Ю. Лотманом, представляють процес комунікації як лінійний, односкерований процес – від відправника (адресанта) до отримувача (адресата).

Наприклад, модель комунікації К.-Е. Шеннона:

Модель комунікації Р. Якобсона:

Модель комунікації Ю. Лотмана:

	Мова ₁				Мова ₃	
Адресан Т		→	ТЕКСТ	←		Адресат
	Мова ₂				Мова ₄	

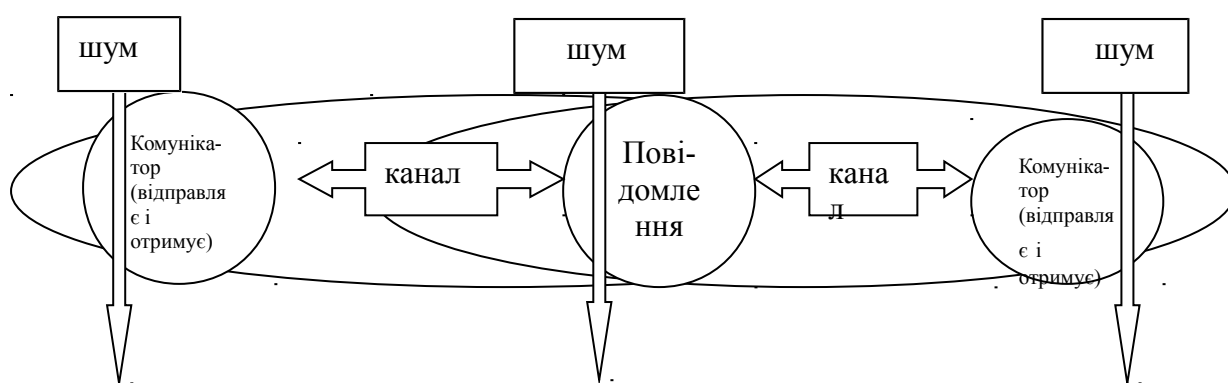
Інтерактивні моделі комунікації передбачають активність усіх учасників спілкування та характеризуються наявністю обов'язкового елемента – зворотного зв'язка. Запропонували ці моделі російський філолог Михайло Бахтін, французький філософ Ролан Барт, російський філософ Густав Шпет та ін.

Узагальнені схема інтерактивності спілкування представлена таким чином:

Трансакційні моделі представляють комунікацію як процес одночасного відправлення і отримання повідомлень комунікаторами, які залежать один від одного як творці комунікативного акту.

Найпоширенішою є модель німецького лінгвіста В. Шрамма, що має наступний схематичний вигляд:

Вербальні компоненти спілкування – засоби мовного коду, тобто слова, словосполучення, речення (повідомлення), тексти, за допомогою яких передається інформація.

Невербальні засоби спілкування – це елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову) природу і разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання і сприйняття повідомлень.

Форми мовного спілкування – це типи інтеракції, виділені залежно від немовних складників комунікації: форми втілення засобів мовного коду, способу взаємодії між учасниками, специфіки каналів, функцій та змісту повідомлень, сфери спілкування тощо.

Монолог – це форма мовлення, витворена в наслідок активної мовленнєвої діяльності адресанта, розрахованої на пасивне і опосередковане її сприйняття адресатом (аудиторією).

Діалог – це найактивніша форма між особистісного спілкування, і йому присвячено багато досліджень. Прагмалінгвістичною одиницею діалогу є **мовленнєвий хід**, який охоплює повідомлення від початку розмови до зміни мовця.

Основними видами мовленнєвих ходів є:

- обрамлювальний (виконує функцію позначення меж мовленнєвих взаємодій і сприяє переважно привертанню уваги співбесідника);
- фокусивний (має чіткі показники фокусування інформації, наприклад коментар);
- ініціальний (відкриває мовленнєву взаємодію, наприклад мовленнєвий акт ствердження, питання, вказування, обвинувачення тощо);
- підтримувальний (сприйняття, згода, відповідь, реакція тощо);
- проти діяльний (відмова тощо);
- продовжувальний (розвиває мотив розмови, ствердження і коментар);
- відтворювальний (вживається в тих випадках, коли попередніми мовленнєвими ходами були відмова, протидія тощо; ним може бути мета висловлювання, ствердження, коментар та ін.).

Взаємодія мовленнєвих ходів і повідомлень

(мовленнєвих актів) у діалозі

Репліки діалогу	Мовленнєвий хід	Мовленнєвий акт
А: Лінда!	Обрамлювальний	1. Номінація 2. Значуще мовчання
В: Все в порядку. Я повернувся.	Підтримувальний	3. Відповідь. 4. Ствердження.
А: Чому? Що сталося? Щось сталося, А?	Ініціальний	5. Питання. 6. Питання. 7. Питання.
В: Ні, нічого не сталося.	Підтримувальний	8. Відповідь.
А: Ти не розбив машини, чи не так?	Підтримувальний	9. Питання
В: Я сказав, що нічого не сталося. Хіба ти не чула?	Підтримувальний	10. Відповідь 11. Питання.
А: Ти себе погано	Підтримувальний	12. Питання.

почуваєш?		
В: Я смертельно втомився.	Підтримувальний	13. Відповідь.

Однією з визначальних рис полілогу є наявність іллокутивних актів, спрямованих на адресата (ствердження, прохання, обіцяння, вибачення), та іллокутивних актів, скерованих на учасників. Йдеться про **інформативи** – мовленнєві акти, за допомогою яких мовці інформують всіх учасників полілогу про той іллокутивний акт, якій він здійснює одночасно стосовно всіх учасників комунікації.

Породження (продукування) мовлення – один із головних (поряд із сприйняттям та розумінням) процесів мовленнєвої діяльності, який полягає у плануванні та реалізації мовлення в звуковій або графічній знаковій формі.

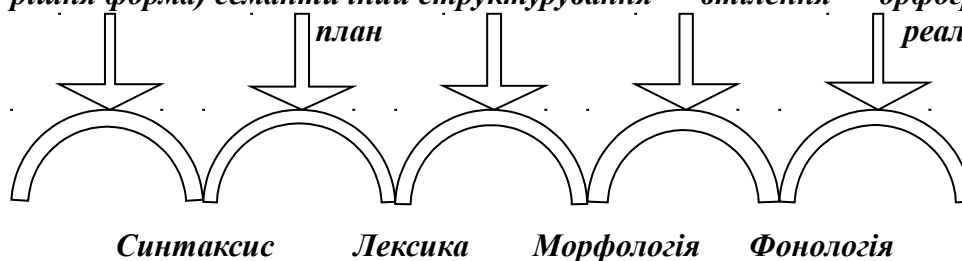
Рівневі моделі породження мовлення 60-80-х років ХХ століття:

Автор схем	Етапи					
	I	II	III	IV	V	VI
Виготський Л.С. (1934)	Мотив	Думка	Внутрішнє слово	Значення зовнішнього слова	-	Слово
Леонтьєв О.О., Рядова Т.В. (1970)	Мотив	Думка	Внутрішнє програмування	Лексична розгортка; граматичне конструювання	-	Зовнішнє мовлення
Ахутіна Т.В. (1975)	Мотив	Думка (мовленнєва інтенція)	Внутрішнє програмування	Семантична структура; граматична структура	Кінетична програма	Зовнішнє мовлення
Лурія О.Р. (1975)	Мотив	Основна думка висловлювання	Семантичний запис	Глибинні семантичні структури	Поверхнєві семантичні структури	Розгортка морфологічна, фонологічна
Кацнельсон С.Д. (1972)	-	Квантування елементів сві-	Глибинно-семантичне, синтак-	Відбір лексичних оди-	Схеми вимовляння	Фонаційне виконання

		домості на про- позиції	сичне структур- рування	ниць, грама- тичних форм		
--	--	-------------------------------	-------------------------------	-----------------------------------	--	--

Модель породження мовлення Б. Нормана співвіднесена із системою рівнів мови:

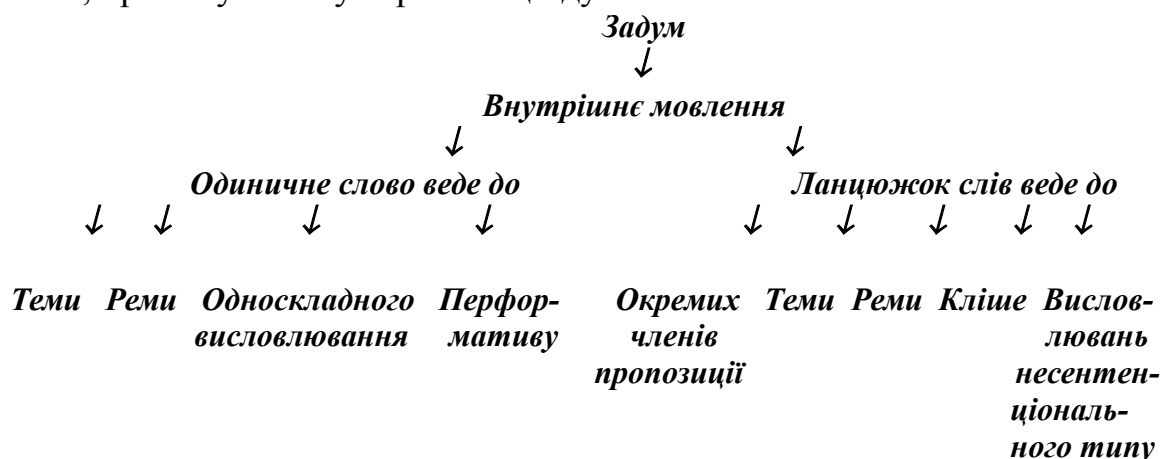
Задум (внутрішня форма) *Лексико-семантичний план* *Граматичне структурування* *Фонологічне втілення* *Орфографічна або орфографічна реалізація*

Циклічні моделі породження мовлення орієнтовані не на рівні мови та притаманні їм одиниці, а на цикли процесу розгортання думки, реалізації програми мовлення, за діяння принципу поєднання рівнів, коли ланцюжок одного рівня стає компонентом іншого (моделі І Зимньої, М. Бергельсона та А Кібрика).

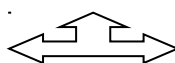
Інтегративна модель породження мовлення була розроблена американськими, німецькими та російськими лінгвістами, психолінгвістами і теоретиками мовленнєвої діяльності, зокрема Н. Хомський, Е. Ланг, Дж. Соммерс, О. Кубрякова та ін.

Так, О. Кубрякова, узагальнюючи інтегративні моделі породження мовлення, пропонує схему вербалізації думки в мові:

Комунікативний акт – це найзагальніше поняття теорії мовної комунікації й теорії спілкування; процес, який відбувається в певному місці, на пересіченні осей простору і часу, результатом якого є дискурс (текст). Розрізняють наступні **компоненти комунікативного акту**:

КОМУНІКАТИВНИЙ АКТ
Ситуація Дискурс

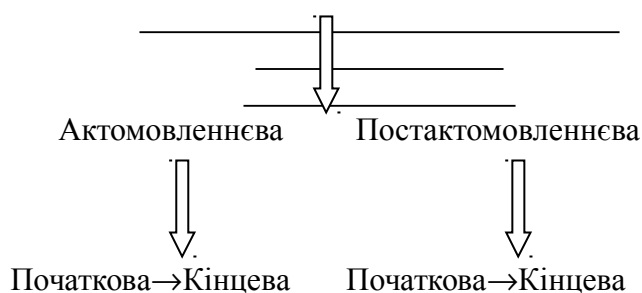

Комунікативна інтенція – це осмислення чи інтуїтивний намір адресанта, який визначає внутрішню програму мовлення і спосіб її втілення.

Типи інтенцій:

ЗАГАЛЬНА ІНТЕНЦІЯ МОВЦЯ

Стратегії мовленнєвого спілкування – це оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування і гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації.

Місце стратегії спілкування в загальному процесі комунікативного акту зображено на схемі:

Адресант	→	Комуніка- тивна стратегія	→	Композиційно- мовні форми	→	Дискурс із властивими йому стилістич- ними характери- тиками
Ситуація				Стильові риси		
Інтенція						
Система мови (мовний код)						
мовні та стилістичні норми						

Комунікативна компетенція – це сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також знань вербальних і невербальних засад інтеракції, умінь їх ефективного застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресанта і адресата.

Дискурс – це тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом “форм життя”, залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів.

Текст – це результат спілкування (інтерації та трансакції), його структурно-мовна складова і одночасно кінцева реалізація; структура, в яку втілюється “живий” дискурс після свого завершення.

Система відповідностей складових тексту і дискурсу:

ТЕКСТ	ДИСКУРС
Предикативна одиниця	Мовленнєва дія, або мовленнєвий акт
Висловлювання	Комунікативний хід
Діалогічна єдність (мікротекст)	Інтерація
Абзац	Трансакція
Макротекст	Макродіалог (мовленнєва подія)

Актуальне членування речення (висловлювання) – це членування на тему (дане, основне. Відоме) і рему (нове, ядро, повідомлюване). Наприклад: *Книга* (тема) *на столі* (рема) (відповідь на запитання: *Де книга?*).

Мовленнєвий жанр – це тематично, композиційно й стилістично усталені типи повідомлень – носіїв мовленнєвого акту, об’єднаних метою спілкування, задумом мовця з урахуванням особистості адресата, контексту і ситуації спілкування.

Мовленнєвий акт – це цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації.

Складові мовленнєвого акту: *локуція* (побудова фонетично і граматично правильного висловлювання певної мови з певним смислом і референцією), *іллокуція* (втілення у висловлюванні, породжуваному в процесі мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню конкретної спрямованості) та *перлокуція* (наслідки впливу іллокутивного акту на конкретного адресата чи аудиторію). Дж. Остін пропонує два розрізняти два **типи висловлювань**: *констатив* (тип повідомлення, яке позначає стан речей, констатує факт об’єктивної дійсності) та *перформатив* (висловлювання, еквівалентне дії, вчинку).

Імплікатури мовленнєвого спілкування – прагматичні компоненти змісту повідомлень, мовленнєвих жанрів, дискурсів, які виводяться адресатом з контексту спілкування завдяки знанню комунікативних принципів, максим, постулатів та конвенцій спілкування. Імпліцитна інформація пов’язана з **пресупозицією** – спільним фондом знань, спільним досвідом, спільними попередніми відомостями про явище, подію, стан речей тощо, якими володіють комуніканти; зоною перетину когнітивних просторів учасників комунікації, яка актуалізується в процесі спілкування.

Під впливом контексту й ситуації спілкування засоби мовного коду можуть варіюватися, що дає підстави стверджувати про можливість

виокремлення не лише функціональних стилів мови, стилів індивідуального мовлення тощо, а й інших категорій, зокрема **регістрів спілкування**.

Розглянемо два фрагменти різних текстів:

Текст 1

Під системою термінології розуміємо сукупність елементів, пов'язаних різного роду відношеннями. Власне відношення і становлять структуру терміносистеми. Система не може існувати як без елементів, так і без відношень між ними.

Система правничої термінології починає формуватися у 16-17 століттях. ...Вона містить ядро – суто юридичну лексику і периферію – терміни інших терміносистем. Специфіка ядра полягає в тому, що його терміни використовуються в усіх сферах життя сучасного суспільства. Це – назви державних органів (комітетів, комісій), законодавчі акти, слова на позначення дипломатичних стосунків, адміністративно-господарської діяльності...

До периферії належать терміни загальнонаукові, суспільно-політичної сфери, військової сфери, економічної, торговельної, медичної, технічної та ін. У функції правничих термінів виступають і загальноживані слова... Подібні двопланові одиниці виникають як наслідок розв'язання суб'єктом номінації завдання – позначити нові реалії. Вичленовані теоретичним рівнем мислення. Використання загальноживаних слів для позначення спеціальних понять у правничій термінології – це об'єктивна реальність, в якій номінації отримують додаткове термінологічне фонування. Подальшим кроком є створення лінійних відношень, що ґрунтуються на родо-видових зв'язках та реалізуються у двокомпонентних структурах. Для найменування нового змісту – видового поняття – одного тільки родового терміна недостатньо, тому воно відбувається за рахунок актуалізації мовною одиницею її синтагматичних властивостей, тобто з опорою на значення лексичного конкретизатора...

Текст 2

Кожен народ, хоч і є часткою людства і живе за законами загальнолюдського розуму, має право і повинен розмірковувати над власними проблемами, які висуває перед нами історія.

Такою непростою, болісною проблемою в Україні є мовна ситуація, що склалася в молодій суверенній державі.

Не будемо з ораторським надривом говорити про цю ситуацію, бо стукіт наших небайдужих сердець може потьмарити розум. На часі – спрямувати енергію у наукове, виважено зріле, історично реальне річище розв'язання проблем функціонування державної мови.

Не розрада й розпука, не звинувачення урбанізованого українства у втраті національної совісті, а велика освітня робота, надолужування втраченого за століття у культурі, мові повинні стати матеріальною силою національного відродження...

З величезною прикрістю доводиться констатувати, що досі юридичного підтвердження у законодавчих актах не одержала

вимога про володіння мовою не на побутовому рівні, а на рівні професіональному...

Мені як ректорові цього вузу дуже приємно, що така представницька конференція відбувається саме тут. У всіх нас єдина мета – конструктивна співпраця філологів і правників у виробленні пропозицій, спрямованих на вдосконалення мовної освіти, що є частиною фахової освіти, узагальнення засадничих ідей щодо формування мовної особистості правника, творча співпраця всіх тих, кому не байдужа доля суверенної держави.

І на завершення: слово і меч – дві могутні зброї: одна – в устах мовця, друга – в руках лицаря. Тож виховуймо лицарів права, які уміло послуговуватимуться зброєю слова у житті та у професійній діяльності.

Співвідношення реєстрів текстів 1 та 2 має наступний вигляд: